

chowaniu tożsamości religijnej na wzór biblijnego Izraela. Można ją polecić jako obowiązkową lekturę wszystkim, którzy zabierają się za lekturę Biblii, oraz chcą zrozumieć judaizm i specyfikę chrześcijaństwa. Książka będzie pożyteczną lekturą nie tylko w rękę człowieka wierzącego, ale również niewierzącego. Każdemu pomoże zrozumieć wiele realiów współczesnego świata, pozwoli na właściwe ustawienie wielu trudnych kwestii i problemów współczesności. Jej lektura może być dobrym przygotowaniem do przeżycia spotkania religii monoteistycznych w ramach Jubileuszu Roku 2000.

Książka ks. Waldemara Chrostowskiego *Biblijny Izrael — dzieje i religia* stanowi wspaniałe dopełnienie całej serii katechez biblijnych w „Radio Maryja”. Należy ufać, że były one jedynie wprowadzeniem do dalszej systematycznej „lectio divina” całej Biblii.

Przemysław

KS. STANISŁAW HAREZGA

KS. TADEUSZ BRZEGOWY, *Księgi historyczne Starego Testamentu (Academica 32), Biblos Tarnów 1999, s. 333*

Jeden z egzegetów Starego Testamentu obdarzył nas nową pozycją z zakresu wstępów do poszczególnych części pism starotestamentalnych. Po psalmach i innych pismach, prorokach (I-II) i Pięcioksięgu, przyszła kolej na księgi historyczne. Jak poprzednie części, tak i ta odznacza się dużą fachowością, solidnością i oryginalnością.

Dzieło to składa się z dziewięciu rozdziałów, poświęconych kolejno pojedynczym księgom czy grupom ksiąg. Każdorazowo podane są wszechstronne i wyczerpujące informacje, potrzebne do zrozumienia ksiąg jako zjawiska literackiego, a szczególnie do uchwycenia ich przesłania teologicznego. Dużą wrażliwość wykazuje autor na problematykę związków poszczególnych pism z historią. Uprzedza on w ten sposób pytania, jakie może mieć czytelnik przy tekstach drażliwych nie tylko z punktu widzenia historycznego, ale i moralnego. W kilku pierwszych rozdziałach spotkamy egzegezę jakiegoś ważnego ze względów historiozbowczych tekstu. Trochę szkoda, iż tego dobrego zwyczaju autor nie podtrzymał w rozdz. 7-9, gdzie przedstawia Księgi Ezdrasza i Nehemiasza, Rut, Judyty, Tobiasza, Estery i Księgi Machabejskie.

Omawiana pozycja nie zawiera żadnego wstępu, lecz od razu daje ogólne omówienie Dzieła Deuteronomistycznego. Jak już ogólnie wspomniano, dużo tu solidności i erudycji. Charakterystykę wspomnianego Dzieła przedstawił autor w zasadzie na podstawie badań egzegetów niemieckojęzycznych. Dla całości obrazu warto by jednak uwzględnić trochę inne spojrzenie na powstawanie ksiąg proroków wcześniejszych — jak je nazywa tradycja żydowska — mianowicie hipote-

zę F. M. Crossa (główne dzieło: *The Themes of the Books of Kings and the Structure of the Deuteronomistic History*), przyjmowaną przez wielu autorów angielskich.

Pisząc o Księdze Jozuego autor używa w tytule wyrażenia „podbój Kanaanu”, co przy obecnym stanie wiedzy brzmi nieco anachronicznie. Lepiej byłoby np. mówić o zajęciu czy zdobyciu bądź osiedleniu się. Niech mi wolno będzie powiedzieć coś pro domo sua. Otóż tło historyczne wydarzeń opisanych w Księdze Jozuego oraz początki monarchii przedstawiam zwięźle, ale dość współcześnie, w mojej książce *Dawny Izrael. Od Abrahama do Salomona*, Warszawa 1995, która nie została tu zauważona.

Pewną osobliwością przedstawianej książki jest omówienie łączne Ksiąg Samuela i Królewskich (rozdz. 4). Zapewne jest ku temu sporo racji, ale równie wiele dałoby się ich znaleźć, by potraktować je oddzielnie. Trzeba jednak przyznać, że bardzo pomysłowe jest i może uzasadniające wspomniane połączenie 1-2 Sm i 1-2 Krl osobne omówienie znaczących wydarzeń z okresu monarchii (rozdz. 6), gdzie autor uwzględnił w pewnej mierze także materiał występujący tylko w Księgach Kronik.

Pozwoliłem sobie zgłosić kilka uwag krytycznych czy propozycji dla ulepszenia świętego z wielu względów opracowania. Jestem bowiem przekonany, że ta kolejna pozycja znakomitego biblisty będzie ponownie wydana.

O dużej wartości dzieła stanowi także komunikatywny sposób jego wykładu. Język jest żywy, bogaty, co zapewne wiąże się z bogatym doświadczeniem dydaktycznym autora. Drobnie potknięcia stylistyczne można będzie usunąć przy następnym wydaniu.

Trzeba też zauważyć dobry poziom edytorski recenzowanej książki. Dobrej jakości papier i wyraźny druk ułatwiają lekturę tego dojrzałego i wartościowego dzieła.

Oltarzew

KS. JULIAN WARZECHA SAC

ANTONIO SALAS, *Mądrość Izraela. Sumienie i Prawo — rozważania*, tl. E. Krzemińska, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 1999, s. 189

Wymieniona pozycja jest piątą częścią z zaplanowanych dziesięciu wstępów do poszczególnych grup ksiąg biblijnych. Dotychczas opublikowane części są zatytułowane następująco: 1. Biblia dziś. Tematy wprowadzające; 2. Dzieje początków. Od Ogrodu Edeńskiego do Wieży Babel; 3. Wędrowka narodu. Pięcioksiąg i Księgi historyczne; 4. Prorocy. Zwiastuni Boga żywego.